

# Prevladanje metafizike in sprostitev vprašanja biti

DEAN KOMEL

"Osnutki k zgodovini biti kot metafiziki" (objavljeni v "Nietzsche II.", Pfullingen, 1961; nastali v letih 1940-1946) spadajo v širši kontekst Heideggrovih spisov, katerih jedro tvori premislek oziroma prevladanje metafizike. Filozofe, ki so navezovali na Heideggro, je nedvomno prav ta tema najbolj privlačevala, čeprav ne moremo hkrati reči, da je bila tudi najbolj razumljena; kolikor je v ospredje stopalo vprašanje: kdo in kaj je še metafizično? ne pa: kaj je metafizika? ta tema v principu sploh ni bila razumljena: šlo je za odmislek, ne pa premislek metafizike.

Sledeč intenciji Heideggrove misli, je prevladanje metafizike sprostitev vprašanja biti. Čeprav je vprašanje biti ključno za samo možnost metafizike (onto-teo-logije), pa metafizika znotraj sebe vprašanja biti ni zmožna sprožiti, lahko ga le zastavi, in sicer kot vprašanje po bivajočem kot bivajočem, se pravi, po bivajočnosti bivajočega, ki naj bi predstavljala bit kot tako. Metafizika se nikoli ne more spraševati nazaj v svoj izvor in pogoj, ker je njeno bistvo ravno ne-spreminjanje tega svojega izvora in pogoja, pozabitev (pri čemer ni treba reči 'pozabitev biti', ker je v besedi 'pozabitev' že koren glagola 'biti'). Metafizika je tista in taka zgodovina biti, v kateri se bit evropskemu človeku (pojmovanem - njegovemu metafizičnemu bistvu ustrezno - kot animal rational, *zoon logon echon*) daje tako, da se odteguje, da "je" nična. Vzlic temu pa bit "je" in tudi bivajoče "je" le, kolikor "je" bit. Tako je človek iz samega načina, kako se mu bit usodno, t.p. zgodovinsko daje, izigran v vprašanje biti; zato Heidegger bistvo človeka opredeli kot tubiti. Človek se vedno že nahaja v razklenjenosti biti (tu) ter "je" kot ta razklenost (tu); in prav iz nahaja v videzovanju biti je v bistvenem smislu pozabljujoč in zmotljiv.

Z ontološko eksplikacijo človeka kot tubiti v "Biti in času", 1927, po mojem mnenju najpomembnejšem filozofskem tekstu v 20. stoletju, je opravljen prvi korak k vprašanju biti in stran od metafizike, katero v bistvu določa nemisljivost biti kot take in človekovega razmerja do nje. Tako je Heidegger v drugem, nerealiziranem delu "Biti in časa" načrtoval "fenomenološko destrukcijo zgodovine ontologije po vodilu problematike temporalitete", vso nadaljno Heideggrovo miselno pot bi lahko označili kot nenehno poglobljanje tega prvotnega zasnutka razgradnje metafizike iz izgradnje vprašanja biti.

Metafizika ne more nikoli misliti bit-in-čas, ampak vedno le bivanje-in-čas. Misliti bit-in-čas bi za metafiziko pomenilo padec z ontološke ravni na ontično, nepogojeno in nespremenljivo bi morala misliti kot pogojeno in spremenljivo - bivajoče bi bilo v svoji bivajočnosti nedoločljivo.

Heidegger pa vidi: čas je razkrivajoč za bit; čas opredeljuje tako Aristotelova *ousía* kot Nietzschejevo "večno vračanje enakega", torej celotno zgodovino biti kot metafiziko. Obenem pa ostaja bistvo časa v metafiziki nemišljeno, kolikor le-ta (lahko) eksplicira

čas samo na osnovi 'sedaja', tistega 'večnega' v 'časnem'. Heidegger domisli časovnost iz končne prihodnosti tubiti, ki je kraj razkleanja biti. Končnost tubiti je ontološko tubiti - "tubit časi svojo bit kot čas" ("Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs") - ter tako izvorno za vsakršno ontologijo; odtod "oznaka 'fundamentalna ontologija' v 'Biti in času'. Problematika končnosti tubiti ne spada v antropologijo, ampak v 'metafiziko tubiti': "Metafizika tubiti ni samo metafizika o tubiti, ampak metafizika, ki se nujno dogaja kot tubit" ("Kant und das Problem der Metaphysik", 1929).

Iz tega je razvidno, da Heidegger ne more zaobiti tematizacije nič oziroma biti-in-niča. V spisu "Kaj je metafizika" pokaže, da nič, čeprav ga "ni" (kot bivajočega), nič in tako "je". S tem, da se tesnobno drži v nič, tubit transcendira vse bivajoče in se prevzame kot 'tu' od biti. V razhajanju z vso metafiziko (onto-teo-logijo) in hkrati z ozirom na njo Heidegger pravi: "Bit in nič spadata skupaj, vendar ne, ker se - gledano iz Heglovega pojma mišljenja - ujemata v svoji nedoločnosti in neposrednosti, temveč ker je bit sama v bistvu končna in se razodeva samo v transcendenci tubiti, ki se drži ven v nič" ("Was ist Metaphysik?"). S tem se odpre obzorje 'ontološke difference'.

Končnost tubiti je, kolikor je tubit 'tu' od biti, končnost biti same. Končnost biti same je treba misliti bitnozgodovinsko, od biti-in-časa je treba k času-in-biti- zgodovini dajanja biti, ki je, kot ugotovi Heidegger prek razmisleka Nietzschejeve metafizike volje do moči, v temelju nihilistična. Nihilistična tu pomeni: samo pozabo pozablajoča. Končnost biti nihilizma ne zanima.

Z Nietzschejem se metafizika dovrši, tako da se lahko pozabitev pozabe docela uveljavi kot tehnika. Šele uvid v bistvo tehnike: 'Ge-stell' da misliti naprej v 'Ereignis' - zgodo biti v sprostitvi vprašanja biti, se pravi v 'Lichtung des Seins'.

"Osnutki k zgodovini biti kot metafiziki" nudijo vpogled v bistvene poteze dogajanja biti, ki je metafizika: nemišljenost '*aletheia*' že pri Grkih, prednost biti kot kajstva ter s tem prednost bivajočega pred bitjo, novoveško izkustvo biti kot predstavljenosti in v zadnji instanci kot volje do moči; posebej zanimiv je v tem oziru razmislek pojma 'eksistence' prek '*enérgeia*', '*actualitas*' in '*Wirklichkeit*'. Heidegger opozori na specifično rabo pojma 'eksistence' pri Schellingu, Kierkegaardu, Jaspersu in tudi pojasni, v kakšnem smislu ga je sam uporabil v 'Biti in času'.

Sprostitev vprašanja biti pomeni ponoviti možnost filozofije v njenem izvoru. Filozofija se od znanosti razlikuje v tem, da nima že vnaprej danega predmeta in da je to, kar misli, "neposredno" miselno, medtem ko so znanosti le v "posrednem" miselnem odnosu do predmeta; mišljenje zato v znanosti kot mišljenje sploh ne nastopa, ampak le v funkciji. "Predmet" filozofije ravno ni noben predmet, temveč to, kar je v pred-metanju že tu, da se sploh kaj pred-meče. Filozofiji gre za tisto a priori, *próteron*, vnaprejšnje, filozofiji gre za prostost.

Sprostitev vprašanja biti je sprostitev prostosti. Prostost šele da, da je človek svoboden, da kot svoboden srečuje drugo bivajoče in da je v njegovem prebivanju mera.

Beseda 'prostost' je tudi po svoji etimologiji primerna, da izrazi to, kar filozofijo zadeva: 'prosto' je sestavljena iz predpone 'pro' in glagola 'stati', njen prvotni pomen je "osvobojeno", "tisto, kar stoji naprej", "kar nima ničesar na sebi", "nevezano".

Heidegger v spisu "Konec filozofije in naloga mišljenja", 1966, pravi: "Vse filozofsko mišljenje, ki izrecno ali ne, sledi pozivu 'k stvari sami', je na svoji poti, s svojo metodo, že v tistem prostem jasnine (Lichtung)." V istem spisu Heidegger pojasnjuje 'Lichtung' z Goethejevim izrazom 'Urphänomen'. 'Prostost' zajema tako 'Ur-' kot 'Freie' in 'Lichtung'.